

in the development of its vocabulary. Knowledge of the structure of the resource of political correctness, its purpose and conditions of use in modern Ukrainian communication will protect the society from conflicts and tension, create a favorable political correct ground for the realization of the rights and obligations of all members of Ukrainian society and, therefore, for its further democratization.

УДК 81'37

Світлана Терещенко

ОНОВЛЕННЯ ЛЕКСИКОНУ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

Висвітлено питання активної трансформації лексикону освітньої сфери. Визначено актуалізовані групи лексики досліджуваного дискурсу та найбільш продуктивні шляхи їх поповнення. Відзначено проблеми адаптації чужомовних слів і понять, неусталеність їхнього правопису. Наголошено на інтеграційних зв'язках педагогіки зі сферами культурології, філософії, комп'ютерних технологій, що виявляються у розширенні її терміноапарату.

Ключові слова: лексикон, освітній дискурс, метафоризація, пряме запозичення, калька, термінологічне словосполучення.

The questions of the active transformation of the lexicon of the educational sphere are discussed. The actual groups of vocabulary of the studied discourse and the most productive ways of their replenishment are determined. The problems of adaptation of foreign words and concepts, and the instability of their spelling are noted. It is emphasized on the integration links of pedagogy with the spheres of culture, philosophy, and computer technologies, which are manifested in the expansion of its terminology.

Key words: lexicon, educational discourse, metaphorization, direct borrowing, tracing, terminological phrase.

Філософія сучасної освіти – це співіснування традиційної та новітньої освітніх парадигм. Тому увагу багатьох філологів привертають складні процеси лексичного, семантичного і синтаксичного оновлення освітнього дискурсу.

Насамперед звертаємо увагу на поширення назв нових освітніх систем, концепцій, напрямів, процесів. Упродовж

останніх років поширилася складна номінація «*навчання впродовж життя*», тобто 'постійне перетворення засвоєної інформації і набутого досвіду в здатності'. Наші батьки стали знову студентами, адже їх запрошено до навчання в *університетах третього покоління* (!) Ще не усталилися, конкурують назви *едукологія* та *освітологія* ('наука, що охоплює всі знання про освіту'), *онлайн-магістратура* та *онлайнова магістратура* ('дистанційна форма навчання в магістратурі'), *медіа-освіта* та *медійна освіта* ('освітній процес, спрямований на формування в суспільстві інформаційної культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною системою мас-медіа'). Однак словосполучення *дистанційне навчання* ('освітній процес, у якому навчання здійснюється викладачами, віддаленими в просторі або часі від тих, хто навчається') уже стало звичним.

Найбільш поповнюваною виявилася група назв на позначення технологій, методів і форм навчання. Сучасні студенти від курсу до курсу призвичаюються до понять *онлайн-семинар / вебінар* ('спосіб віртуальної організації зустрічей, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою Інтернету'), *вблекція* ('відеолекція із застосуванням сучасних мультимедійних технологій, коли її слухачі можуть перебувати в будь-якому куточку світу'), *(студентська) телеконференція* ('технологія одержання й надсилання матеріалів дискусій, учасники яких розділені певними відстанями'), а для створення презентацій використовують *подкастинг* (від англ. *podcast*), тобто 'популярну технологію презентації та поширення звукових файлів за допомогою інших сумісних технологій'. У науково-методичній літературі засвідчуємо вживання варіантів *геймофікація* та *ігрофікація* ('навчання за допомогою гри'), *метод case-study / метод кейсів* ('активний проблемно-ситуативний аналіз, що являє собою навчання шляхом вирішення конкретних завдань-ситуацій'), *коучинг* ('навчання за допомогою питань з використанням спеціальних технік навчання в дії'). Розширюється сполучуваність одного з ключових понять освітньої сфери – «навчання»:

кооперативне навчання (‘метод співробітництва учнів / студентів у групах, коли вони досягають успіхів у навчанні, лише взаємодіючи один з одним’), *мобільне навчання* (‘можливість отримувати навчальні матеріали на персональний пристрій – смартфон, мобільний телефон’), *змішане навчання* (‘навчання у форматі віч-на-віч + віртуальне навчання’), а також *студентоцентрива спрямованість навчання*, *технології розвивального навчання*, *інфоноосферне навчання*, *самотійно спрямоване навчання*.

Оновлення дидактичних методів і прийомів зумовлює виникнення нових номінацій учасників освітньої сфери. Наприклад, *«міжнародний мобільний студент»* (‘особа, яка навчається в університеті за кордоном більше одного року, не має статусу постійного резидента в країні, що приймає на навчання, та отримала попередні кваліфікації у вишій країні свого постійного перебування’), *координатор навчального проекту* (‘організатор і консультант навчального проекту на всіх стадіях його реалізації – ініціації, планування, аналізу і т. ін.’), *коуч / коучер / коуч-консультант* (‘педагог-тренер, діяльність якого спрямована на розкриття внутрішнього потенціалу студента шляхом делегування відповідальності’), *тьютор* (‘особа, що веде індивідуальні або групові заняття з учнями, студентами; репетитор, наставник, в університетах – це помічники викладача, здебільшого аспіранти або старші студенти’), *фасилітатор* (‘наставник-педагог, який сприяє саморозвитку, самореалізації, самовдосконаленню особистості, що навчається’). Лексема *модератор* у ряду наведених може використовуватися не лише в освітній сфері, але стосовно навчання вона вживається зі значенням ‘наставник-посередник між учнями/студентами та змістом сучасної актуальної інформації’.

На освітніх сайтах України ми не раз помічали словосполучення *європейський освітній стандарт*, що позначає ‘систему вимог, спрямованих на внутрішній розвиток освітнього закладу, напр., публічність інформації про перебіг навчання, актуальність і прозорість навчальних програм’.

Процес установавання рівня знань називають *моніторингом якості знань* і тлумачать як ‘систему заходів щодо збору та

аналізу інформації для вивчення та оцінювання розвитку навчально-виховного процесу на основі виявлених типових особливостей та тенденцій'.

Соціальну престижність, суспільну вагомість навчально-освітнього процесу відбивають новітні поняття на позначення органів та процесів самоврядування в освіті, напр., *батьківська опікунська рада, студентська академічна рада* ('органи самоврядування, утворені для сприяння прозорості, чесності та відкритості навчального та виховного процесу'). Зміни в фінансуванні освіти спричинили народження метафори *«кошти йдуть за учнем»* ('схема адресного фінансування, за якої кожна дитина шкільного віку отримує освітній ваучер з розрахованими на неї бюджетними коштами і який вона передає адміністрації обраної для навчання школи').

В освітній практиці постійно виникають власні (*Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (EADTU), Інститут модернізації змісту освіти*) і загальні (*онлайнний / віртуальний університет*) назви освітніх організацій та установ.

Актуалізовані в українському лексиконі сфери освіти іншомовні назви віртуальних платформ та програм академічної мобільності, напр., *MOOC* (massive open online course – курси, покликані розвивати освіту, що доступна кожному), *Coursera* (проект, який поширює навчальні курси найвідоміших університетів), *Prometheus* (український онлайнний проект для підтримки дистанційного навчання в Україні), а також *Moodle, Erasmus, Erasmus Mundus, Erasmus +, Tempus* та ін.

Оновлення освіти – і методологічне, і технічне – сприяє формуванню необхідних нині учасникам навчального процесу психологічних здатностей. Тому фіксуємо поширення відповідних словосполучень *адаптивне мислення, проектне мислення, самомотивація, міжкультурна компетентність*.

За результатами освіти учні, студенти отримують відповідні документи, що засвідчують ознайомлення з певною освітньою програмою, курсом, участь у тренінгах, закінчення вишу. Йдеться про *сертифікат, подвійний диплом (double*

diploma), *множинний диплом* (multiple diploma), коли студент отримує два чи декілька національних дипломів, виданих йому двома чи декількома навчальними закладами, членами консорціуму, *спільний диплом* (joint diploma), що видається за рішенням хоча б двох навчальних закладів, які реалізують інтегровану програму навчання.

Концепція сучасної освіти спирається на новітні терміни різних галузей сучасного знання – філософії (напр., *антикрихкість* (з англ. antifragile), що позначає властивість системи, яка здатна після зіткнення з непередбачуваними подіями, потрясіннями та стресорами не лише залишитися неураженою, а й розвинути в більш досконалу форму існування), інформаційних і комп'ютерних технологій (напр., *інформаційне суспільство*, що розглядають як концепцію розвитку постіндустріального соціуму, основним продуктом якого є інформація, вироблена й опрацьовувана в єдиному інформаційному просторі; *віртуальна реальність* як нова технологія неконтактної інформаційної, зокрема навчальної, взаємодії), *комп'ютерної лінгвістики* (напр., *гіпертекстова технологія* як основа створення і поширення електронних підручників, довідників, словників). Інтегративність педагогічної теорії виявляється також у поєднанні термінів і понять політології, культурології, освітології. Тому маємо словосполучення *інтерактивний діалоговий тренажер* ('ігровий симулятор з розгалуженим сюжетом та озвученим діалогом'), *сучасна ноосферна едукологія* ('наука про освіту, яка базується на принципах цілісності та взаємозв'язку фізичних, хімічних, біологічних, соціальних, мовних та інших наукових систем, механізмів їх розвитку і взаємодії з іншими системами'), *крос-культурний контекст освіти* ('зорієнтованість освітнього процесу України на встановлення міжкультурних зв'язків, головними елементами яких є мова й культура'), *культурологія освіти* ('принцип, за яким педагог не передає готові зразки етичної й духовної культури, а створює, виробляє їх разом з вихованцем, реалізований у спільному пошукові цінностей, норм і законів життя, їх дослідженні в конкретних видах діяльності, у спілкуванні'), *полікультурна освіта* ('спрямованість на розкриття

кращих людських якостей, формування національної й міжнаціональної самосвідомості учнів/студентів').

Розширення лексикону освітньої сфери відбувається переважно шляхом метафоризації. Порівняйте, наприклад, уже поширену назву «*ярмарок професій*», яка поєднує побутове і книжне поняття для позначення презентації вишу і спеціальностей у вигляді фотостендів, відеофільмів, фотоальбомів, творчості студентів, виступів представників ВНЗ і провідних фахівців перед абітурієнтами. Усім зрозуміло, що *цифрова освіта* – це поняття, яке народилося на стикові сфери інформаційних технологій і навчально-педагогічної, а означає віртуальну освіту. Так само *хмарні сервіси в освіті*, *хмарні технології*, *хмарне навчання* містять слово *хмара* в переносному значенні – ‘назва низки комп’ютерів, об’єднаних в одну мережу, що працюють злагоджено і являють собою комп’ютерну модель навчання’. Для пересічного мовця *перевернуте навчання*, *перевернутий клас* – це щось поставлене з ніг на голову, можливо, хаотичне... В освіті ж це назва однієї із сучасних методик навчання, за якої викладання відбувається в онлайн-режимі, а домашнє завдання слухачі виконують у реальному класі. Це викладання «навпаки»: спочатку учні самостійно ознайомлюються в інтернет-мережі з матеріалом, який підготував учитель, а потім у класі разом з педагогом обговорюють цей матеріал і виконують практичні завдання. А ще в освітньому лексиконі застосовують метафори «ажурна пилка», «килимok ідей», «мозковий штурм», тобто групові (колективні) методи творчого підходу до навчання.

Ще один виразний спосіб оновлення лексикону освітньої сфери – використання прямих запозичень, напр., *воркшоп* (англ. workshop – вид інтерактивного заняття з високою інтенсивністю групової взаємодії, якому притаманні активність і самостійність учасників, актуальний досвід та рефлексія), *грант-холдер* (англ. grant holder – координатор освітнього проекту), *веб-квест* / *вебквест* (англ. webquest – проблемне завдання з елементами рольової гри та використанням інформаційних ресурсів Інтернету) та кальок, напр., *е-навчання* (англ. elearning – цифрове навчання

з широким спектром додатків і процесів, які забезпечують студентів навчальними матеріалами).

Інновації в лексиці освітнього дискурсу простежуємо у використанні словосполучень з оновленим змістом. Так, у загальномовному словнику поняття «вища освіта» означає ‘яка йде за середньою (у системі освіти)’ (ВТССУМ: 122), у спеціальному ж значенні – це ‘сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти’. У нових словосполученнях конкретизується значення широко відомих понять, напр., слово «дебати» (‘обговорення якого-небудь питання, обмін думками’) у позначенні технології навчання ораторської майстерності «*формат дебатів К. Поппера*» розуміють як спрощену й оптимальну для початківців форму обговорення актуальної інформації.

Ще кілька років тому нечітко розрізняли найпоширеніші нині поняття *компетентність* і *компетенція*. Тепер *компетентність* тлумачать як здатність чи спроможність особи використовувати відповідні знання, уміння та навички, тобто компетенції, у процесі діяльності, а під *компетенцією* розуміють сукупність знань, умінь та навичок, потрібних для виконання особою навчальних або фахових обов’язків.

Оновленню лексики освітньої сфери сприяють і словотвірні ресурси національної мови. Зокрема спостерігаємо активність складних і складноскорочених слів, напр., *онлайн-освіта*, *відеоконференція*, *комунікативно-діяльнісний (підхід)*, *студентоцентризм*, *кейс-метод*, *блоготипспільнота*. У досліджуваному дискурсі використовують як адаптовані ініціальні аббревіатури на зразок *МВОК* (масові відкриті онлайн-курси), так і неадаптовані на зразок *BYOD* (Bring your own devices – використання власних смартфонів, ноутбуків, планшетів під час навчання).

Захоплення інноваційністю в сучасній освіті провокує правописні проблеми, пов'язані з адаптацією іншомовних та утворених за чужими моделями слів (пор., *скайпкастинг / скайпкастінг, онлайн-освіта / онлайн освіта / онлайносвіта/ онлайннова освіта; практикоорієнтоване навчання / практико-орієнтоване навчання*). Оновлення поняттєвого апарату педагогіки спричинює синонімічну конкуренцію, напр., *вебінар – онлайнвий семінар, коуч / коучер / коуч-консультант*. Утім, дотримання принципу «простоти й доступності теоретичних положень» [Єрмоленко 2007: 319] має сприяти розв'язанню цих проблем.

Отже, інтенсивне оновлення лексику освітньої трансформованої сфери засвідчує активну розбудову її словника за рахунок запозичень з інших мов, освоєння іншомовних та питомих лексичних ресурсів суміжних сфер діяльності, насамперед новітніх інформаційних технологій, філософії, соціології, культурології та ін.

Вергун Л. І. Перекладна взаємовідповідність англійської та української освітньої лексики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спеціальність 10.02.16 «Перекладознавство» / Л. І. Вергун. – К., 2004. – 20 с.

Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд / С. Я. Єрмоленко. – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.

Козловська Л. С. Науковий текст як складник фахової комунікації економічного університету / Л. С. Козловська // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії. – Рівне, 2013. – С. 172 – 175.

Світлична В. В. Освітній простір в умовах глобалізації: парадигмальний плюралізм і перспективи інтеграції / В. В. Світлична, Т. О. Чистіліна // Гуманітарний часопис. – 2013. – № 2. – С. 83 – 92.

Свиренко Ж. С. Вербальне й невербальне спілкування викладача вищої школи / Ж. С. Свиренко // Духовність особистості. – 2011. – Вип. 4. – С. 165 – 174.

REFERENCES

Kozlovska, L. S. (2013). Scientific text as a component of professional communication at the University of Economics. In *Modern problems*

of humanitarianism: worldviews, communicative and pedagogical strategies (pp.172 – 175) (in Ukr.)

Svitlychna, V. V., & Chystilina, T. O. (2013). Osvitnii prostir v umovakh hlobalizatsii: paradyhmalnyi pliuralizm i perspektyvy intehtratsii. *Humanitarnyi chasopys (Humanitarian magazine)*, 2, 83 – 92 (in Ukr.)

Svyrenko, Zh. S. (2011). Verbalne y neverbalne spilkuвання vykladacha vyshchoi shkoly. *Dukhovnist osobystosti (Spirituality of the person)*, 4, 165 – 174 (in Ukr.)

Verhun, L. I. (2004). *Translated interrelation of English and Ukrainian educational vocabulary*. (Doctoral thesis, Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine) (in Ukr.)

Yermolenko, S. Ya. (2007). *Language and Ukrainian-speaking worldview*. Kyiv: NDIU (in Ukr.)

Статтю отримано 15.03.2017

Svitlana Tereshchenko

MODERNIZATION OF EDUCATIONAL LEXICON

The philosophy of modern education reveals itself in the co-existence of the traditional and modern educational paradigms. Today, much attention is given to the complicated processes related to lexical, semantic and syntactical innovations. Peculiarities of modern educational strategies, laws of educational and professional texts, verbal and non-verbal communicative tools are reviewed by the scholars through the perspective of linguistics and didactics. Therefore, the issues of the transformation of modern lexicon have acquired additional topicality and importance.

The authors attention is mainly focused on the specific lexical groups (names of educational concept, trends, techniques, methods and methodologies, participants of the academic process, educational establishment and self-governance bodies) which appeared as a result of the ongoing revolutionary changes of educational technologies caused by the digitalization of didactical tools.

The lexical innovations within the academic discourse can also be found in the uses of word partnerships with up-dated meanings. On the otherhand, the author notes of lexical novelties can increase the number of spelling mistakes which can be caused by the attempts to adjust foreign words to the norms of the modern Ukrainian language. Thereby,

the author believes that the principle of simplicity and clarity of the theoretical statements can eliminate such problem.

The author concludes that modernization of educational lexicon connected with the transformational processes within it, is the sign of the active enrichment of Ukrainian vocabulary through the intensified borrowing processed, development of the native lexical resources used in the inter-connected spheres, such as IT, philosophy, social science, culturology ect.

УДК 81-112

Марія Зарінова

ЗАСАДИ НОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ МОВИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. І ХУДОЖНЯ ПРАКТИКА

У статті розглянуто принципи і засади нормування лексичної системи мови кінця ХІХ – початку ХХ століть у зв'язку з суспільно-історичними обставинами, що вплинули на формування тогочасної мовної ситуації. Висвітлено основні теоретичні настанови мовознавців щодо стандартизації термінологічної лексики, які стали визначальними у формуванні словника української мови загалом.

Ключові слова: мовна норма, варіантність, нормування, кодифікація, пуризм, лексико-семантична система мови, термінологія, загальноживана лексика.

The article deals with the principles of the lexical system standardization at late 19th and early 20th centuries in connection with socio-historical circumstances that influenced the formation of the linguistic situation of the time. The main theoretical guidelines of linguists concerning standardization of terminological vocabulary, which became the defining factors in the formation of the Ukrainian language vocabulary in general, are highlighted.

Key words: language norm, variation, standardization, codification, purism, lexical-semantic system of language, terminology, common vocabulary.

Проблема нормування словника української мови в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. була зумовлена процесами